

**F.S.FITSJERALDTIŇ “ULLI GETSBIY” ROMANÍDA BERILGEN  
ELIKLEWISH SÓZLERDI ÚYRENIW**

**Tanirbergenov Jenisbay Ótepbergenovich,**  
*PhD, docent, Qaraqalpaq mámleketlik universiteti*  
[tanirbergenovjenis1981@gmail.com](mailto:tanirbergenovjenis1981@gmail.com)

**Bayimbetova Mexriban Berdibaevna,**  
*Assistent oqıtıwshı, Nókis mámleketlik pedagogikalıq instituti*  
[bayimbetovam@mail.ru](mailto:bayimbetovam@mail.ru)

**DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.18903463>

**Annotaciya:** Maqalada “Ullı Getsbi” romanı haqqında qısqasha maǵlıwmat berip, 1920-jıllar Amerikası (Jazz ásiri) jámiyeti fonın súwretleydi. Tiykarǵı izertlew roman korpusındaǵı eliklewishlerdi analizlew bolıp tabıladı. Bunda seske eliklewishlerdi fonosemantikalıq analizlew arqalı ses deregin úsh toparǵa bólip úyrenilgen hám statistikalıq maǵlıwmat berilgen. Bul izertlew nátiyjesi romandaǵı obrazlardı eliklewler aqalı ashıp beriwinde kórkemlik hám emociyanallıq sán beriwı suyjet dinamikasını kúsheytiwde úlken áhmiyetke iye ekenligin kórsetedi.

**Tayanısh sózler:** Ullı Getsbi, eliklewish/onomatopoeia, fonosemantika, adam, denotat, tábiyiy ses, jansız obyekt.

**Аннотация:** В статье даётся краткая информация о романе "Великий Гэтсби" и описывается фон американского общества (эпохи Джаза) 1920-х годов. Основным исследованием является анализ подражаний в корпусе романа. В данном исследовании, посредством фоносемантического анализа звукоподражаний, источник звука был разделен на три группы, и были представлены статистические данные. Результат данного исследования показывает, что художественное и эмоциональное оформление в раскрытии характеров персонажей в романе посредством имитаций играет важную роль в усилении динамики сюжета.

**Ключевые слова:** Великий Гэтсби, имитация/ониматопея, фоносемантика, человек, денотат, естественный звук, неодушевлённый объект.

**Annotation:** The article provides a brief overview of the novel “The Great Gatsby” and describes the background of American (Jazz Age) society in the 1920s. The main research is the analysis of imitatives in the novel's body. Through phonosemantic analysis of sound imitative words, the sound source was studied by dividing it into three groups, and statistical data were provided. Furthermore, it analyzes which parts of speech these similes are used in. The result of this research demonstrates the significant role of artistic and emotional embellishment in enhancing plot dynamics in revealing the degree of imitation of characters in the novel.

**Keywords:** Great Gatsby, imitative words/onomatopoeia, phonosemantics, human, denotatum, natural sound, inanimate object.

“Ullı Getsbi” - amerikalı jazıwshı Frensis Skott Fitsjeraldtıń qálemine tiyisli roman. Roman 1925-jıl 10-aprelde dúnya júzin kórgen bolıp, Amerika ádebiyatında “Jazz ásiri” dep atalǵan dáwirine tán úlgisi bolıp tabıladı. Fitsjerald romandı jazıwdı Nyu-Yorkda baslaǵan hám Parijde baspadan shıǵartqan.

Bul shıǵarma detektiv hám tragediyalı syujetge iye bolǵan muhabbat temasında bolǵan romanniń waqıyaları Nyu-York qalası qasında Long-Aylendtiń “altın jaǵa”sında jaylasqan dábdebeli villalardıń birinde baslanadı.

XX ásirdiń 20 -jıllarında, birinshi jáhán urısındaǵı qorqınıshlarınan keyin Amerika jámiyeti úlken gúllep-jasnow dáwirine kiredi. Bul dáwirde AQSH ekonomikası jedel rawajlanadı. Usınıń menen birge, alkohol ishikliklerine qoyılǵan tıyım kóplegen butlegerlardı (alkogol satatuǵın bar iyeleri) millionerge aylandıradı hám jinayatshılıqtıń rawajlanıwına áhimiyetli túrtki boladı. Baylar hám olardıń dábdebeli turmısına qayıl qalǵan halda shıǵarmada Fitsjerald sol dáwirdegi Amerikanıń sheksiz materialism hám ruwxıy daǵdarısın gúman astına aladı.

Kitap qaharmanı Jey Getsbi óziniń “Amerika arzıwı”na umtıladı. Biraq hámme zat ol qálegeninshe ketebermeydi. Oǵan anıq baxıt keltiriwi múmkin bolǵan zat haqıyqıy baxıtsızlıqqa aylanadı. Jey basıp ótken uzaq hám mashaqatlı jol, onıń jolındaǵı bazı tosıqlarǵa súrnigiwine alıp keledi. Sebebi hár birewimiz muhabbattı qáleyimiz - haqıyqıy, sap hám otlı muhabbattı. Bul qálew bolsa insanniń basqa umtılısların joq etiwı múmkin...

1924-jılda Fransiya Riviyerasında “Ullı Getsbi”di jazıp tamamlǵanınan keyin Frensis Skott Fitsjerald dóretpе epilogında jazıwına qaraǵanda, ol redaktorına “Men AQShdaǵı eń jaqsı romandı jazdım” dep aytıp ótken eken. Ol tekǵana ullı shıǵarmanı emes, bálki óziniń úlken uqıbı menen ózi sıpatında Amerika ańızınıń simvolı hám jetiliskeń tımsalına aynalǵan Ullı Getsbi tulǵasın jarattı. Ol urıstan keyingi jazıwshılar áwladınıń eń kórneklı wákıllerinen biri retinde, birinshi nábette, Amerika ádebiyatındaǵı óz ideyaların ańlatıwshı retinde ataqqa eristi. Onıń miyneti kóplegen kórkem ádebiyatqa baylanıslı jónelislardıń elementlerin óz ishine aladı.

Romanda kóplegen eliklewishler qollanılǵan bolıp, olardı shıǵarmaǵa kórkemlik hám emociyanalıq sán beredi.

Material korpusı boyınsha analiz tómenдеgi kriteriyalar boyınsha ótkerildi: ses dáregi hám eliklewishtiń túri. Ses deregi denotatqa gárezli túrde materiallar úsh taypaǵa klassifikaciyalandı [S. Voronin. 2006:243]:

1) İnsan tárepinen shıǵarılatuǵın sesler; 2) Tábiyiy sesler (haywanlar, ósimlikler yamasa tábiyiy hádiyseler nátiyjesinde payda bolatuǵın sesler, mısalı, samal, jawın hám t.b.); 3) jansız zatlardan kelip shıǵatuǵın sesler (muzıkalıq ásbapları, mashina dawısları hám t. b.) [Y. Mendze. 2022:28].

Romandaǵı insan tárepinen shıǵaratuǵın sesler 68% ti, yaǵnıy materialdıń tórtten úsh bólegin quraydı. Mısal ushın :

a) “The master’s body!” **roared** the butler. – “Xojayınnıń denesi!” - dep basqarıwshı **warlap** baqırdı. – adamnıń dawısına eliklew.

b) “We ought to plan something”, **yawned** Miss Baker. – “Bizler bir nárseni rejelestirip alıwımız kerek” – dep Beyker xanım **ıńırsıp** esnep aldı. – adamnıń dawısına eliklew.

c) ... then the **shrill** voice of Mrs. McKee called me back into the room. – ... sońınan Makki xanımnıń *qıyǵırǵan* ashshı dawısı meni qaytadan bólmegeshaqırdı. – ıńırsıw sesi adamnan shıǵıp tur.

d) She hinted in a **murmur** that the surname of the balancing girl was Baker. – Ol qızdıń familiyası Beyker ekenligin **pıshır-pıshır sıbırlap** bildirdi. – áste pıshırılǵan ses adamnan shıǵıp tur.

Materialdaǵı jansız zatlardıń sesleri ekinshi orında turıp 25% ti quraydı, bul pútkil materialdıń 1/4 bólegi bolıp tabıladı. Mısal ushın:

a) Occasionally a line of grey cars ... gives out a ghastly **creak**... – Ara-tura bir qatar sur reńli avtomobiller ... qorqınıshlı shıyqıldıaydı. – shıyqılǵan ses avtomashinadan shıǵıp tur.

b) ... the incessant **groaning** of the horns... – ... úzliksiz **babaplaǵan** signallar ... – avtomashinadan shıqqan ses.

c) I heard the familiar “**jug-jug-SPAT!**” of a motorcycle. – Men tanısbolǵan motocikldiń gúridisin esittim. – motocikldiń motorınan shıqqan ses.

d) I must have stood for a few moments listening to the **whip** and **snap** of the curtains and the **groan** of a picture on the wall. – Bir neshe minut qamshı hám perdelerdiń *shıtırlısı* hám diywaldaǵı dúwrettiń *ıńırlısı* esitip turǵan bolsam kerek. – perdelerdiń samaldıń sebibinen jelpip urılıp ses shıǵarıwı.

Tábiyiy hádiyseler tárepinen shıǵarılatuǵın sesler sanı boyınsha úshinshi orında turadı, olar pútkil materialdıń 7% in quraydı. Mısal ushın:

a) As innumerable pottery bracelets **jingled** up ... – San-sanaqsız gúlal bileziklerdey *sıńǵırlap*... – buyımlardıń bir-birine urılǵanınan kelip shıqqan ses.

b) Under the **dripping** bare lilac trees a large open car was coming up the drive. – Jurday bolǵan siren tereklerdiń *sıldırılǵan* tamshılarınıń astında úlken ashıq avtomobil áste jılıslap kiyatır edi. – tamshılǵan suwdıń sestı.

c) The Buchanans’ house floated suddenly toward us through the dark **rustling** trees. – Tosattan Buchanlardıń úyi qarańǵıda *shıtırlılǵan* japıraqlar arqalı bizge qaray qalqıp kiyatırǵan sıyaqlı kórindi. – quwraǵan japıraqlardı basqanda shıǵatuǵın ses.

Analiz nátiyjeleri kórsetkenindey, romanda adam dawısına baylanıslı eliklewshilerdiń basım bolıwı shıǵarmanıń antropocentrik sipatın ańlatadı, yaǵnıy barlıq waqıyalar hám konfliktler adam faktorı menen tikkeley baylanıslı ekenligin dálilleydi. Sonıń menen birge jansız zatlar hám tábiyiy qubılıslarǵa tiyisli sesler

fonlıq obraz jaratıwda, atmosferanı bekkemlewde hám epizodlardıń ekspressivligin kúsheytiwde xızmet etedi.

Sonday-aq, eliklewshiler romandağı “Amerika arzıwı” ideyasınıń maqsetke aylanıwın fonetikalıq-semantikalıq dárejede de kórsetip beredi. Dawıslardıń hár túrliligi arqalı baylıq, dábdembe hám ishki boslıqtıń qarama-qarsılıǵı seziledi.

Demek, “Ullı Getsbi” romanında eliklewshilerdiń qollanıwı tek ǵana kórkemlikti arttırıp qoymastan, al shıǵarmanıń ideyalıq mazmunın tereńlestiredi hám oqıwshıǵa psixologiyalıq tásirin kúsheytedi.

Juwmaqlap aytqanda, Ullı Getsbi romanındağı eliklewish sózler tek ǵana til quralı sıpatında emes, al shıǵarmanıń semantikalıq hám stilistikalıq qurılısında áhmiyetli orın iyeleytugin elementler sıpatında kórinedi. Olar arqalı jazıwshı Frensis Skott Fitsjerald qaharmanlardıń ishki ruwxıy halın, emocionallıq tolǵanısların hám jámiyetlik ortalıqtıń dinamikasın anıq hám tásirli túrde jetkeredi.

### Paydalanılǵan ádebiyatlar:

1. Воронин С. Основы фоносемантики. – М.: Ленанд, 2006. –248 с.
2. Мэнцзе Я. Грамматическая функция звукоподражаний в английском художественном тексте (на примере романа Ф.С. Фицджеральда «Великий Гетсби»). – Санкт-Петербург, 2022. –28 с.
3. Bayimbetova M. Ingliz va qoraqalpoq tillaridagi tovushga taqlid sozlar. research focus 4.sccial issue 1 (2025): 27-29.  
[https://scholar.google.com/citations?view\\_op=view\\_citation&hl=en&user=7IOfnTYAAAAJ&citation\\_for\\_view=7IOfnTYAAAAJ:LkGwnXOMwfcC](https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=en&user=7IOfnTYAAAAJ&citation_for_view=7IOfnTYAAAAJ:LkGwnXOMwfcC)